

ROMÂNIA ȘI UNGARIA – DOI VECINI APROPIAȚI GEOGRAFIC

Relațiile româno – ungare între 1918 - 2018

Dr. Alexandru Ghișa

Sistemul de tratate de la Versailles, din 1919-1920, de după primul război mondial, înlocuiește statul de tip imperial cu statul național și încheie, practic, un proces derulat pe tot parcursul secolului XIX, de formare a statelor europene moderne. Primul stat care s-a desprins din Imperiul Otoman a fost Grecia, în urma unui îndelungat război ruso-otoman, încheiat prin Pacea de la Adrianopol, la 1829, care recunoaște independența noului stat¹. A fost nevoie de 30 de ani pentru ca o nouă formațiune statală să se poată desprinde din același imperiu ”bolnav”, statul român. Acesta a apărut în urma unui război intra-european, Războiul Crimeii, încheiat prin Pacea de la Paris, din 1856. În baza prevederilor acestui tratat, puterile europene implicate în conflict – Anglia, Franța, Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic, Prusia și Sardinia, pe de o parte și Imperiul Rusiei, statul învins, pe de altă parte, acceptă ideea unirii Principatelor Moldova și Țara Românească. Astfel, la 24 ianuarie 1859, prin alegerea la Iași și la București a unui singur domnitor, în persoana lui Alexandru Ioan Cuza, Principatele Unite devin o nouă realitate statală, ceea ce va deveni România modernă, creată ca urmare a unui interes european la Dunăre și Marea Neagră². În criza orientală din 1877-1878, România, condusă acum de principele Carol, din dinastia de Hohenzolern-Sigmaringen, se alătură Rusiei și declară război Imperiului Otoman pentru a-și obține independența, cucerită pe câmpurile de luptă din Bulgaria. Conform prevederilor Tratatului de la Berlin, din 1878, România, Serbia și Muntenegru au devenit state independente, iar Bulgaria principat autonom sub suzeranitatea Imperiului Otoman³.

După recunoașterea internațională, România va stabili relații diplomatice cu statele care au recunoscut-o, inclusiv cu Imperiul Austro-Ungar. Acest stat multi-etnic, în care două

---

¹ Horia C. Matei, Silviu Neguț Ion Nicolae, *Enciclopedia statelor Lumii*, Editura Meronia, București, 2008, p. 268.

² Alexandru Ghișa, ”*Chestiunea Dunării și Europeanitatea României*”, în Sorin Liviu Damean, Marusia Cristea, Mihaela Damean, Lucian Dindirică (coord.), *Permanențele Istoriei. Profesorului Corneliu-Mihail Lungu la 70 de ani*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 168.

³ Daniela Bușă, *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și primul război mondial (1878-1914)*, Editura Paideia, București, 2003, p. 27-30.

comunități – austriecii și maghiarii și-au arogat statutul de națiuni dominante, era o monarhie bicefală, în frunte cu un monarh, Franz Joseph, ”împărat al Austriei și rege al Ungariei”, dar cu două parlamente și două guverne, la Viena și respectiv Budapesta. Prin *Acordul de Compromis* din 1867, se schimbă statutul Ungariei în raporturile cu monarhia, devenind un regat autonom, dar care nu avea armată proprie, nu avea un aparat diplomatic și nici finanțe proprii. Aceste trei compartimente executive sunt considerate afaceri comune, dar rămân la Viena, capitala oficială a statului. Românii din monarhie nu vor recunoaște dualismul și vor proceda la o nouă organizare a mișcării lor naționale și la o clarificare a obiectivelor lor politice. Pentru ei existența României ca stat devine foarte importantă – vor avea de acum înainte o țară mamă, capabilă să le apere interesele.

În consecință, la 11/23 septembrie 1879, agenția diplomatică română de la Viena este ridicată la rangul de legație, iar la 2/14 octombrie același an, Ion Bălăceanu remite împăratului Franz Joseph scrisorile de acreditare, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României⁴. Acest act oficializează recunoașterea României ca subiect distinct de drept internațional de către Austro-Ungaria. La rândul lui, Imperiul Austro-Ungar desemnează la București ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe contele Ladislau Hoyos, care remite domnitorului Carol I scrisorile sale de acreditare la 21 octombrie/2 noiembrie 1879⁵. Așadar, România a stabilit relații diplomatice cu Austro-Ungaria, care era atunci subiect de drept internațional, nu cu Austria și nici cu Ungaria, care nu existau ca state distincte. Aceste relații au funcționat din 1879 până în august 1916, între 1883-1916, fiind chiar aliați în ceea ce s-a numit Tripla Alianță. Printre obiectivele prioritare ale Regatului României în relația cu Austro-Ungaria s-a aflat în permanență situația românilor din monarhie, estimați la 1910 la peste 3 milioane de locuitori în Transilvania, Banat și Ungaria, dar și în Bucovina⁶. În momentul în care, în plin război mondial, România ajunge la concluzia că speranțele de 37 de ani de îmbunătățire a situației românilor din monarhie nu s-au confirmat, ba dimpotrivă, în partea administrată de ”regatul autonom” ungar au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați la opresiune de către

---

⁴ Ion Calafeteanu (coord.), *Istoria politicii externe românești în date*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 182.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Ispititoarea Transilvaniei. Multiperspectivitate și adevăr în istoria unei provincii*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017, p. 61.

națiunea maghiară dominantă, Guvernul condus de Ion I.C. Brătianu și-a luat libertatea de acțiune, a trecut de partea Antantei și a declarat război Austro-Ungariei.

La 14/27 august 1916, ministrul român la Viena, Edgar Mavrocordat, s-a prezentat la Palatul Ministerului de Externe din Ballplatz, unde a depus Declarația de război pe care Regatul României o făcea Austro-Ungariei. Este singura declarație de război avansată de România. Ea nu a declarat război și aliaților Austro-Ungariei (Germania, Bulgaria și Imperiul Otoman) deoarece urmărea doar eliberarea provinciilor românești aflate sub stăpânirea monarhiei bicefale. Documentul era expresia revendicărilor naționale, formulate cu toată hotărârea și demnitatea cerute de protocolul internațional, menționând: ”Războiul la care participă aproape toată Europa, aduce în atenție problemele grave care afectează dezvoltarea națională și existența însăși a statelor; România, pătrunsă de dorința de a contribui la sfârșitul conflictului și sub imperiul necesității de a slăvi interesele sale de rasă, se vede forțată să intre în rândurile celor care sunt mai în măsură să-i asigure realizarea unității sale naționale. Pentru aceste rațiuni ea se consideră din acest moment în stare de război cu Austro-Ungaria”⁷. Consecința acestei Declarații a fost întreruperea relațiilor diplomatice între România și Austro-Ungaria. Legația de la Viena și Consutul General al României de la Budapesta sunt închise. Interesele României la Viena au fost preluate de Ambasada SUA, iar din aprilie 1917 de Legația Elveției⁸.

Starea de beligeranță intervenită între România și Austro-Ungaria a avut urmări directe în evoluțiile politico-militare din arealul Europei Centrale și mai ales în accentuarea crizei finale a monarhiei bicefale. În primul rând, tratatele încheiate de statele membre ale Antantei – Anglia, Franța și Rusia, cu Italia (26 aprilie 1915) și România (17 august 1916) și promisiunile făcute Serbiei (august 1915) de a primi Bosnia-Herțegovina, Slovenia, Croația și Fiume (Rijeka), pun sub semnul întrebării dănuirea ca stat a Austro-Ungariei, luându-se în considerare chiar dezmembrarea acestuia⁹.

În al doilea rând, liderii politici ai naționalităților din monarhia dualistă aflați în emigrație obțin sprijinul opiniei publice și al autorităților din statele membre ale Antantei în satisfacerea

---

⁷ Arhiva MAE, *Fond 71/1914 E2*, partea a II-a, vol. 45, f. 2-3 (Traducere după originalul în limba franceză).

⁸ *Ibidem*, vol. 46, f. 503-506.

⁹ Gyula Juhász, *Magyarország Külpolitikája 1919-1945*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988, p. 10.

revendicărilor lor secesioniste. Slovenii, sârbii și croații lansează un program de constituire a unui stat al slavilor de sud, cehii și slovacii acționează pentru crearea unui stat cehoslovac independent. La Paris, Londra, Roma și București sunt recunoscute aspirațiile italienilor și ale românilor de unire a teritoriilor locuite de ei la Italia și respectiv la România¹⁰.

Moartea împăratului Franz Joseph la 21 noiembrie 1916 și încercările succesorului său, Carol I, ca împărat al Austriei și Carol al IV-lea ca rege al Ungariei, de a veni în întâmpinarea dorinței de pace a popoarelor din monarhie, nu vor putea opri colapsul imperiului. Evenimentele din 1917 din SUA – lansarea de către președintele Thomas Woodrow Wilson a principiului ”pace fără victorie” și din Rusia – răsturnarea țarului Nicolae al II-lea și victoria revoluției bolșevice, îl vor încuraja pe noul împărat¹¹. Intenția de a reconstrui statul ”imperial și regal” pe baze confederative întâmpină o rezistență înverșunată din partea guvernului de la Budapesta. Cu toate acestea, manifestul împăratului Carol I adresat ”popoarelor mele credincioase”, din 16 octombrie 1918 (publicat la 17 octombrie 1918)¹², va declanșa procesul de devoluție a statului imperial. Manifestul imperial a fost receptat pozitiv de naționalitățile din monarhie, altele decât cea maghiară. Liderii politici ai naționalităților au interpretat corect documentul semnat de împărat în sensul devoluției puterii prin descentralizare. Toate comunitățile etnice din imperiu procedează la constituirea de ”comitete naționale” care vor prelua prerogativele puterii de la centrul politico-administrativ pentru a le aplica pe teritoriile pe care locuiesc. ”Comitetele naționale” vor acționa pentru constituirea propriilor formațiuni statale și nu vor mai accepta o formulă federală de asociere. Cehii și slovacii, slavii de sud, polonezii și rutenii, italienii și românii vor respinge reforma imperială preconizată și își vor afirma deschis hotărârea de a lupta pentru îndeplinirea integrală a revendicărilor lor naționale, politice și teritoriale¹³. Chiar și la Viena, o sesiune parlamentară organizată în grabă, care se autonumește Adunarea Națională Provizorie, proclamă la 21 octombrie 1918 Austria Germană, ca stat independent¹⁴. Prin acest

¹⁰ Alexandru Ghișa, *România și Ungaria la început de secol XX. Stabilirea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 69-70.

¹¹ *Ibidem*, p. 71

¹² Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, Editura Enciclopedică, București, 1997, vol. II, p. 605.

¹³ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 77-78.

¹⁴ Maria Ormos, *From Padua to the Trianon, 1918-1920*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990, p. 44.

demers, austriecii își abandonează propriul lor imperiu înaintea altor popoare pregătite pentru secesiune.

Evenimentele determină autoritățile de la Budapesta să acționeze pentru o separare de Viena, dar prin menținerea și apărarea coroanei habsburgice, devenită simbol al unității ținuturilor ”sfintei coroane” ungare. La 25 octombrie 1918, se constituie la Budapesta un nou guvern, condus de Mihály Károly, care se va numi ”Consiliul Național Ungar” (CNU). Ca denumire și obiective, CNU emană din același manifest imperial menit să reformeze Austro-Ungaria și va servi intereselor națiunii ungare în preluarea prerogativelor statale de la nivel central. În condițiile devoluției structurilor politice și administrative centrale de la Viena, CNU nu mai avea și nu mai putea pretinde autoritate asupra teritoriilor locuite de români, de croați, sârbi și sloveni sau de slovaci¹⁵.

În Transilvania, Partidul Național Român (PNR) condus de Iuliu Maniu, adoptă la Oradea (12 octombrie 1918), o Declarație prin care se contestă dreptul camerelor și guvernului ungar de a mai reprezenta interesele națiunii române din Transilvania și Ungaria. Declarația este citită și susținută în Parlamentul de la Budapesta de Alexandru Vaida-Voevod, la 18 octombrie 1918. Tot la Budapesta, la 31 octombrie 1918, s-a constituit Consiliul Național Român (CNR), format din 6 reprezentanți ai PNR – Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad - și 6 reprezentanți social-democrați – Tiron Albani, Ioan Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu. CNR este condus de Ștefan Cicio-Pop, care va muta sediul acestui organism politic la Arad. Deciziile CNR vor fi transmise și prin biserici, cu acordul și sprijinul episcopilor Miron Cristea (ortodox, viitorul patriarh al României) și Iuliu Hossu (unit, viitor cardinal).

După protestul românilor a urmat și protestul slovacilor, cu același mesaj de contestare a dreptului instituțiilor ungare pentru a reprezenta interesele lor naționale. Drept urmare, în acele zile, Mihály Károly prezintă în parlament programul Partidului Independenței în problema naționalităților. Conform acestuia, se recunoaște dreptul de secesiune al croaților, cu condiția asigurării accesului Ungariei la mare și păstrarea portului Fiume. Este supus atenției proiectul federalist al lui Oszkár Jászi de constituire a cinci unități statale – Austria, Ungaria, Polonia,

---

¹⁵ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 83.

Boemia și Iliria (slavii de sud), care să formeze ”Statele Unite Dunărene”¹⁶. În consecință, Mihály Károly transmite lui Oszkár Jászi, care deținea portofoliul naționalităților în CNU, să înceapă negocieri cu reprezentanții acestora.

Proiectele avansate la Budapesta omiteau populația românească, destinată să rămână în cadrele unui stat ungar. Pentru a-i convinge, Mihály Károly convoacă o delegație de români la locuința sa, fiind prezenți, din partea ungară, Ernő Gárámi și Oszkár Jászi. Delegația română - din care au făcut parte Ștefan Cicio Pop, Aurel Lazăr, Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Ioan Erdely și Aurel Vlad – au ridicat problema unei largi autonomii pentru Transilvania, care nu a fost acceptată¹⁷. Întrucât CNR întâmpina greutăți în preluarea prerogativelor de ”guvernare” asupra teritoriilor locuite de români, la 9 noiembrie 1918 se transmite guvernului ungar o notă prin care se cere transferul ”tuturor instituțiilor și organelor de stat politice, administrative, judecătorești, școlare, religioase, financiare și militare” din 23 de comitate și regiuni locuite de români din alte trei comitate. Nota, semnată de Ștefan Cicio Pop, președintele CNR, precizează că se așteaptă un răspuns până la 12 noiembrie 1918, orele 18.00¹⁸. Documentul este analizat în ședința din 10 noiembrie 1918 a guvernului ungar, care îl interpretează ca fiind un ultimatum. Pentru a se evita o ”răscoală românească”, ce ar putea determina ”ocuparea țării de către trupele Antantei, poate de cele ale României”, Oszkár Jászi propune începerea negocierilor cu românii. Convorbirile au loc la Arad, în zilele de 13 și 14 noiembrie 1918 și s-au desfășurat după reguli diplomatice între parteneri egali – CNR și CNU, formate pe aceleași criterii pe care au fost înființate ”consiliile naționale” ale tuturor naționalităților din imperiul defunct¹⁹. După două zile de convorbiri, ministrul ungar concluzionează că delegația română urmărește ”obținerea suveranității statului național român” și califică această opțiune ca ”deosebit de gravă”. Oszkár Jászi își exprimă opinia că numai Conferința de pace are menirea de a hotărî problemele statului

---

¹⁶ Jozsef Galántai, *Hungary in the first World War*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, p. 316-317.

¹⁷ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 105-105.

¹⁸ *1918 la Români – Documentele unirii*, București, 1989, vol. VII, p. 200, doc. 162 – Comitatele menționate sunt: Torontal, Timiș, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu-Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dobâca, Sălaj, Cluj, Mureș-Turda, Turda-Arieș, Alba de Jos, Târnava Mică, Târnava Mare, Hunedoara, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei-Scaune, Odorhei și Ciuc, precum și regiuni din comitatele Bichiș, Cenad și Ugocea.

¹⁹ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 109-110.

de drept și propune o înțelegere de tranziție până la întrunirea respectivei conferințe²⁰. La finalul reuniunii, demnitarul ungar constată lipsa de succes a străduințelor sale și îl roagă de Iuliu Maniu să precizeze, în definitiv, ce vor românii, la care acesta i-a răspuns laconic – ”Totală despărțire”²¹.

După eșecul convorbirilor română-ungare de la Arad, la 20 noiembrie 1918, CNR a convocat Adunarea Națională la Alba Iulia pentru duminică, 1 Decembrie 1918. Alegerea delegaților s-a făcut prin adunări populare. Au fost aleși 1228 de delegați din toate categoriile sociale și profesionale – învățători, preoți, țărani, avocați, militari, studenți etc. Rezoluția de unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului a fost citită de Vasile Goldiș și votată în unanimitate, a fost primită cu entuziasm de cei peste 100.000 de români prezenți pe Câmpul lui Horea din Alba Iulia²². Astfel, la 1 decembrie 1918, românii din ceea ce a fost Imperiul Austro-Ungar și-au exercitat într-o formă democratică dreptul la autodeterminare, conferind unirii teritoriilor locuite majoritar de ei cu România, durabilitate și legitimitate²³.

Sub șocul deciziilor de la Alba Iulia, guvernul de la Budapesta a abordat, la 8 și 18 decembrie 1918, problema formării și apărării Ungariei pur etnice, în arealul teritorial în care maghiarii sunt majoritari²⁴. Proclamarea statului național ungar, ca stat independent, separat de Austria, însemna implicit denunțarea *Acordului de Compromis* din 1867 și a tuturor consecințelor ce decurg din acest act, inclusiv cu privire la Transilvania. Apartenența și viitorul acestui teritoriu au fost decise de populația românească majoritară. Noul stat ungar, în arealul său etnic, nu era însă perceput ca un demers al națiunii ungare. Elitele politice și intelectuale ungare și-au stabilit ca obiectiv național refacerea vechiului regat feudal, ceea ce ei numeau ”Ungaria istorică”. Perspectiva și apoi certitudinea pierderii a ceea ce au fost teritoriile ”sfintei coroane”, l-au determinat pe ”președintele provizoriu al Republicii Ungare”, contele Mihály Károlyi, să joace ultima carte posibilă, cartea roșie bolșevică. La 21 martie 1919, el transferă pașnic puterea ”în

---

²⁰ *Ibidem*, 116.

²¹ *Ibidem*, 118.

²² *Ibidem*, p. 106-107 și 133-138.

²³ Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 77.

²⁴ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 120-121.

folosul clasei proletare”, comuniștilor și socialiștilor maghiari. Noul ”Consiliu Revoluționar de Guvernământ” instalat la Budapesta în noaptea de 21 spre 22 martie 1919 și preluat practic de Béla Kun, liderul comuniștilor, se pronunță pentru o ”alianță armată și ideologică cu guvernul sovietic din Rusia” și se declară împotriva ”imperialismului Antantei”²⁵. Numai intervenția hotărâtă a Armatei Române, care ocupă Budapesta la 4 august 1919, va răsturna regimul Béla Kun și va salva Europa Centrală de pericolul comunist. După regimul revoluționar comunist, care a instituit ”teroarea roșie”, urmează la Budapesta un guvern contrarevoluționar condus de Miklós Horthy, care a instituit, la rândul lui, ”teroarea albă”, ca replică radicală de dreapta față de radicalismul de stânga²⁶. Acesta desființează republica și proclamă ”Regatul Ungariei”, condus de el însuși, în calitate de regent.

Din perspectivă istorică, în toamna anului 1918 democrația repurtase o victorie asupra monarhiei bicefale, atât la Viena, cât și la Budapesta. Sistemul de tratate de la Versailles nu va face altceva decât să recunoască *de jure* o situație existentă *de facto* – disoluția Imperiului Austro-Ungar. Acesta este statul ”imperial și regal” care s-a destrămat la 1918. Tratatul de pace între Puterile aliate și asociate cu Austria, semnat la 10 septembrie 1919, la Saint Germain-en-Laye, iar de România și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor cu trei luni mai târziu, la 10 decembrie 1919, a confirmat desființarea Austro-Ungariei. Prin acest tratat, Austria este recunoscută ca stat republican, independent și suveran, Puterile aliate și asociate anunțând că vor relua relațiile diplomatice cu Republica Austria. Prin tratat, a fost modificată denumirea statului – din Republica Austria Germană în Republica Austria – pentru a evita orice înrudire cu Germania, dar și pentru a sublinia continuitatea Austriei față de jumătatea apuseană a Austro-Ungariei, făcând-o responsabilă pentru războiul mondial²⁷.

În aceeași notă se încheie la 4 iunie 1920, la Trianon, Tratatul de pace cu Ungaria, recunoscută ca stat independent și suveran, dar, în deplină continuitate cu partea răsăriteană a Austro-Ungariei, este și ea făcută responsabilă pentru războiul mondial. Tratatul de la Trianon a fost semnat de 23 de state - de o parte Ungaria, iar de cealaltă parte 11 state din Europa, Puterile

---

²⁵ *Ibidem*, p. 157.

²⁶ Larry L. Watts, *Aliați incompatibili. România, Finlanda, Ungaria și al Treilea Reich*, Editura RAO, 2014, p. 68.

²⁷ Erich Zöllner, *op. cit.*, vol. II, p. 618.

aliat și asociat, printre care România și cele trei state noi – Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven – și 12 extra-europene: SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Uniunea Sud-Africană, India, Japonia, China, Cuba, Nicaragua, Panama și Siam²⁸. Tratatul a fost semnat din partea României de Nicolae Titulescu, fost ministru și dr. Ion Cantacuzino, ministru de stat, iar din partea Ungariei, Ágoston Bernárd, ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale și Alfred Drasche-Lázár de Thorda, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar²⁹.

Tratatul de la Trianon nu a fost un tratat între Ungaria și România, ci un tratat între Ungaria și restul lumii. Reglementarea prin el a contenciosului între România și Ungaria este important pentru ambele state, dar ocupă un loc restrâns în ansamblul tratatului³⁰. Tratatul consacră în preambul încetarea existenței Austro-Ungariei și recunoaște, prin art. 73, Ungaria, ca stat independent. Prin urmare, Tratatul de la Trianon este actul de naștere a Ungariei moderne, ca stat independent și suveran, ca subiect distinct de drept internațional. De asemenea, tratatul stipulează că odată cu intrarea în vigoare încetează starea de război și Puterile aliate și asociate pot stabili relații oficiale cu Ungaria. Prin art. 27 au fost fixate frontierele Ungariei cu Austria, cu statul Sârbo-Croato-Sloven, cu Cehoslovacia și cu România. Prin prevederile acestui articol a fost legalizată desprinderea de Austro-Ungaria și nu de Ungaria, a teritoriilor locuite în majoritate de români - Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Art. 29 precizează că frontierele urmau a fi trasate pe teren de Comisii de delimitare, cu deplină putere de a determina liniile cele mai exacte, în funcție de hotarele administrative și interesele economice locale³¹.

Faptul că frontierele Ungariei au fost bine trasate este demonstrat de viabilitatea lor în timp. Astfel, dintre toate statele din centrul Europei, Ungaria se afla într-o poziție singulară prin faptul că la adresa sa nu formulau pretenții teritoriale nici cele două mari puteri din acest areal geopolitic, Germania și Uniunea Sovietică și nici unul din statele vecine – Austria, Cehoslovacia,

---

²⁸ AMAE, *Fond Tratatate și Convenții, Tratat de Pace între Puterile Aliate și Asociate și Ungaria, Protocol și Declarațiuni, din 4 iunie 1920 (Trianon)*, București, Imprimeria Statului, 1920.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Camil Mureșanu, *În templul lui Janus*, Cartimpex, Cluj-Napoca, 2002, p. 123

³¹ AMAE, *Fond Tratatate și Convenții ... Tratatul de la Trianon...* .

România sau Iugoslavia. Drept consecință, Ungaria nu a perceput nici o amenințare militară iminentă sau periculoasă la adresa teritoriului ori a suveranității sale³².

Tratatul de la Trianon a fost ratificat de Parlamentul României la 17 august (Senatul) și 26 august 1920 (Camera Deputaților). Parlamentul Ungariei a ratificat tratatul la 14 noiembrie 1920. Instrumentele de ratificare au fost depuse la Paris de guvernul român la 4 septembrie 1920, iar de guvernul ungar la 23 martie 1921. Tratatul de pace cu Ungaria a intrat în vigoare la 26 iulie 1921, după ce în prealabil fusese ratificat și de către alte state semnatare³³.

În perioada imediat următoare încheierii Tratatului de la Trianon, între România și Ungaria s-au purtat negocieri pentru stabilirea de relații diplomatice și raporturi de bună vecinătate. Chiar la două zile după semnare, la 6 iunie 1920, deci înainte de ratificare și intrarea în vigoare a tratatului, contele Pál Teleki, ministru de externe în guvernul Simonyi-Semadan și din 19 iulie 1920 prim-ministru al Ungariei, concepea stabilirea de relații cu România pe următoarele baze: 1. Restituirea către Ungaria a teritoriilor din jurul frontierei locuite de maghiari și șvabi; 2. Autonomie pentru maghiari, secui și sași în Transilvania; 3. Acord liberal în ce privește dreptul minorităților; 4. Exploatarea minelor din Maramureș de către statul ungar. În schimbul acestor concesi, Pál Teleki ar fi fost dispus să renunțe la o parte din cele 9 miliarde de coroane pe care România ar fi fost eventual obligată să le plătească Ungariei cu titlul de despăgubiri³⁴. Bineînțeles că la București asemenea condiționări teritoriale sau solicitări de autonomie pentru Transilvania ca preț al prieteniei ungare au fost respinse. Necesitatea stabilirii de relații diplomatice era însă recunoscută atât la București, cât și la Budapesta. A fost însă nevoie de intervenția diplomației franceze în ambele capitale pentru a se face primii pași concreți³⁵.

Astfel, Ministerul Afacerilor Străine de la București avansează, la 7 august 1920, propunerea de a instala la Budapesta ”un comisar diplomatic” care să fie acreditat apoi ca ministru plenipotențiar. Această misiune este încredințată colonelului Traian Stircea, adjutant

---

³² Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 69.

³³ Alexandru Ghișa, *op. cit.*, p. 220.

³⁴ AMAE, Fond *Conferința Păcii. Paris 1946*, vol. 96, f. 109-110.

³⁵ AMAE, Fond *71/1914, E-2*, dosar 45/1916, vol. 65 Austro-Ungaria, f. 15.

regal. În aceeași perioadă, România propune trimiterea la Budapesta a unui delegat însărcinat cu lichidarea chestiunilor legate de aplicarea Tratatului de pace. Cel numit în această calitate este Ioan Lapedatu, secretar al resortului finanțelor în Consiliul Dirigent al Transilvaniei, condus de Iuliu Maniu³⁶. Partea ungară răspunde la 26 august 1920 că acceptă primirea celor două persoane și anunță intenția de a desemna o persoană calificată pentru reprezentarea diplomatică a Ungariei la București³⁷. Traian Stircea a fost numit prin Decret Regal pe post de ”trimis extraordinar și ministru plenipotențiar” și va prelua conducerea Legației Române la Budapesta cu data de 21 februarie 1921³⁸.

În același timp, la Budapesta au fost luate măsuri similare pentru înființarea unei Legații ungare în România. Comunicările se fac prin Viena, unde funcționa Legația României și de asemenea, o Legație ungară. Primul nominalizat și acceptat de partea română în octombrie 1920 a fost Szilárd Masirevici, fost diplomat austro-ungar, care va prelua însă conducerea Legației Ungariei de la Viena³⁹. În aceste condiții, partea ungară a cerut numirea la București a unui însărcinat cu afaceri, în persoana lui András Hory, care avea și calitatea de consilier de legație⁴⁰. Acesta se va instala la București din 15 februarie 1921 și va conduce o echipă formată din Béla Szentirmay, consul general, Emil Szilas, viceconsul și Jozséf Takács-Tolvay, observator militar, dar care va funcționa în calitate de consilier, deoarece, conform Tratatului de la Trianon, Ungaria nu avea dreptul să trimită misiuni militare în exterior⁴¹. Ca șef al Legației ungare la București, guvernul de la Budapesta îl va desemna pe baronul Iván Rubido-Zichy, care va sosi mai târziu⁴².

Ambele misiuni diplomatice, atât cea română de la Budapesta, cât și cea ungară de la București aveau ca sarcini prioritare normalizarea raporturilor bilaterale și punerea în aplicare a prevederilor Tratatului de la Trianon. Stabilirea relațiilor diplomatice între România și Ungaria

---

³⁶ AMAE, Problema 77, *Dosare personale*, dosar 77/S-63/1920, tg. Nr. 18089 din 07.08.1920.

³⁷ *Ibidem*, tg. Nr. 19825/26.08.1920.

³⁸ *Reprezentanțele diplomatice ale României* (în continuare RDR), Editura Politică, București, 1971, p. 163-164.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 165.

⁴¹ András Hory, *Bukaresttől Varsóig*, Gondolat, Budapest, 1987, p. 47, nota 23 subsol.

⁴² *Ibidem*, p. 41-42.

era rezultatul instalării stării de pace intervenită în raporturile bilaterale și o adaptare instituțională la noul statut al Ungariei de subiect distinct de drept internațional. Orientările politicii externe ale celor două țări au fost însă de la început pe poziții diametral opuse – Regatul Ungariei, sub conducerea regentului Miklós Horthy, a adoptat o politică declarată de revizuire a tratatelor de pace încheiate la Paris în anii 1919-1920, în timp ce Regatul României, sub regele Ferdinand, a acționat pentru apărarea *status-quo*-ului teritorial stabilit la Paris și va construi un sistem de alianțe care să servească acestui scop.

Timp de aproape 100 de ani, axa principală a relațiilor între România și Ungaria nu este buna vecinătate, ea gravitează în jurul Tratatului de la Trianon. Dacă în România acest tratat este perceput prin efectele lui pozitive – în primul rând recunoașterea actelor unirii de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, în Ungaria, elitele politice și intelectuale îl judecă din perspectiva clauzelor referitoare la frontierele noilor state apărute pe ruinele Imperiului Austro-Ungar. Poziția constantă că prin Tratatul de la Trianon s-a făcut o mare nedreptate Ungariei, exprimată de toate partidele și organizațiile civice și profesionale, indiferent de culoarea politică, a îngreunat mult raporturile acestui stat cu statele vecine și nu numai. Atât la nivelul elitelor, cât și în opinia publică ungară s-au fixat două comandamente considerate a fi de interes național – să condamni Tratatul de la Trianon și să sprijini maghiarii din afara frontierelor⁴³. Aceste două obiective s-au manifestat foarte pronunțat în toată perioada interbelică (1920-1940), cu o acoladă de mai mică intensitate în perioada regimului comunist (1945-1989) și au răbufnit în post-comunism. La 4 iunie 1990, Parlamentul Republicii Ungare a comemorat momentul Trianon printr-un minut de reculegere, iar la 19 iunie 2001, Parlamentul de la Budapesta a motivat Legea statutului maghiarilor din afara frontierelor ca o reparație a pierderilor de la Trianon⁴⁴. Mai mult, ziua de 4 iunie este considerată ca și ”Ziua Națională a Unității Maghiarilor”⁴⁵. La toate evenimentele cu caracter politic din Ungaria, care sunt însoțite de manifestări stradale, se

---

⁴³ Alexandru Ghișa, *Post-accession identity mutations. A case study: Austria, Hungary, Romania*, în Vasile Pușcaș, Marcela Sălăgean, (coord.), *România și Uniunea Europeană post-Tratatul de la Lisabona*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 227.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 229-230.

⁴⁵ Declarație făcută de Zsolt Nemeth, secretar de stat în MAE ungar, la 4 iunie 2012, conform <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/trianon-sebet-a-nemzet-kozjogi-egyestese-gyogyithatja-be>

prezintă și se difuzează o întreagă recuzită ”trianonică” revendicativă. La Budapesta se mai caută încă, după 100 de ani, care partid sau grupare politică pot fi făcute responsabile pentru Trianon. Pe drept cuvânt se vorbește azi de un ”sindrom Trianon”, prezent în toate sferele societății ungare⁴⁶.

Cel care a declanșat acest ”sindrom” a fost amiralul-regent Miklós Horthy, care a instaurat în Ungaria un regim autocratic și parlamentar în același timp, solicitând permanent Parlamentului de la Budapesta prerogative sporite pentru instituția regentului. În toată perioada interbelică, din 1920 până în 1941, Horthy a condus Ungaria cu puteri și prerogative quasi-regale. Practic, sub mandatul lui de șef al statului ungar s-a semnat și ratificat Tratatul de la Trianon. Teritoriile pierdute de partea ungară a Imperiului Austro-Ungar reprezentau două treimi din fostul regat autonom, cu o populație de 13 milioane de locuitori, dar de o mare diversitate etnică (români, slovaci, sârbi, croați, ruteni, germani, țigani și evrei, inclusiv 3 milioane de etnici maghiari), teritorii și oameni care se vor integra Austriei (Burgenland), Cehoslovaciei (Țara de Sus/Felvidek), României (Transilvania, Banatul românesc, Crișana/Partium, Maramureș) și Iugoslaviei (Banatul sârbesc și Voivodina/Bacska în maghiară). Această pierdere a provocat o profundă nemulțumire a cărei primă consecință a fost ridicarea revizionismului la nivel de obsesie națională⁴⁷.

Astfel, revizuirea sistemului de Tratatate de pace de la Versailles a devenit un obiectiv constant al politicii externe ungare. Tânărul aparat diplomatic de la Budapesta adoptase revizionismul ca o prioritate, scop urmărit în relația cu statele care dețin teritorii ce au aparținut regatului feudal ungar, respectiv România, Cehoslovacia și Iugoslavia. Într-un document elaborat în octombrie 1919 de Miklós Horthy, se sublinia că: ”Inamicul numărul unu al Ungariei este România, pentru că cele mai mari pretenții teritoriale sunt împotriva ei și pentru că ea este cea mai puternică dintre toate statele vecine. De aceea, principalul țel al politicii externe este rezolvarea problemelor cu România prin recurgerea la arme”. El preconiza că ”până va sosi momentul potrivit pentru un atac, vor trebui menținute relații pașnice cu România, însă trebuie folosită orice ocazie pentru a o izola diplomatic, iar în Transilvania trebuie să continue să existe

---

⁴⁶ Peter Kende, *A "Trianon-szindroma" és a magyar külpolitika*, ("Sindromul Trianon" și politica externă ungară), în revista "Külpolitika", nr. 3-4, 1995.

⁴⁷ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 68.

o organizație iredentistă activă”. Referitor la Iugoslavia și Cehoslovacia, în același document se aprecia că ”modalitatea satisfacerii pretențiilor teritoriale revizioniste constă în încurajarea tendințelor separatiste ale croaților și ale sudeților și în acțiunea directă armată împotriva statelor respective⁴⁸. Numai un militar de carieră putea trasa asemenea obiective de politică externă unor diplomați fără experiență.

Pentru realizarea obiectivului, Ungaria avea nevoie de un aliat puternic, adept al revizuirii tratatelor de la Paris și acesta nu putea fi decât Germania. În același timp, Ungaria avea nevoie și de Liga Națiunilor pentru consolidarea statului și mai ales pentru a obține finanțări externe. Cerințele conflictuale ale alinierii, pe de o parte cu un grup de opoziție german revizionist și anti-Ligă și, pe de altă parte cu o Ligă a Națiunilor antirevizionistă, au constituit premisele inițiale ale politicii paralele a Ungariei în relațiile externe. Miklós Horthy lucra în secret pentru o alianță cu Germania în realizarea țelurilor revizioniste, folosind segmentul militar și relațiile personale cu generalii Erich Ludendorff și Hans von Seeckt. De asemenea, prin Ministerul Afacerilor Externe, el a intrat în contacte cu Londra și Washington pentru a convinge Marea Britanie și SUA să accepte că returnarea fostelor teritorii era de dorit și necesară pentru stabilitatea în regiune⁴⁹. Pe ambele linii se vizează de fapt același obiectiv revizionist, fapt pentru care Miklós Horthy va adopta un regim autoritarist și fascist, de aceeași natură ca cel instaurat de Benito Mussolini în Italia și cu mult înainte de afirmarea lui Adolf Hitler și a nazismului în Germania, lideri cu care va întreține relații mai mult decât cordiale. În cercul de prieteni ai lui Miklós Horthy trebuie trecut și liderul comunist, Iosif Visarionovici Stalin. Posibila consolidare a statului român unitar, care deținea acum Transilvania și Basarabia, a ”împins” Ungaria și URSS să formeze o alianță *de facto* împotriva ei. Amiralul Horthy și regimul său au reușit să realizeze un *gentleman’s agreement* cu Stalin vizavi de România. Încă din 1919, Miklós Horthy intenționa să apeleze la sprijinul militar al Moscovei împotriva României, chiar netezind drumul prin numirea, în 1938, ca șef al Statului-Major a unui fost comandant al Armatei Roșii ungare a lui Béla Kun, iar Moscova, în 1941, s-a declarat dispusă să ignore declarația de război a Ungariei dacă participarea

---

⁴⁸ Mihai Retegan, *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*, Editura Semne, București, 1997, p.23-24 și Larry L. Watts, *Ferește-mă, doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Editura RAO, București, 2011, p. 98.

⁴⁹ Larry L. Watts, *Aliați incompatibili ...*, p. 77-78.

sa nu avea să fie ”activă”. Mai mult, Viaceslav M. Molotov, Comisar al Poporului pentru Afacerile Externe, a informat guvernul maghiar că ”în viitor, Ungaria ar putea conta pe sprijinul sovietic în privința Transilvaniei, în cazul în care rămânea neutră în războiul germano-sovietic”⁵⁰.

Poziția și statutul României după primul război mondial s-a schimbat radical. Ca urmare a Marii Uniri din 1918 România a devenit o țară de mărime medie în Europa – cu o suprafață de 295.049 km pătrați și o populație de 14,7 milioane de locuitori în 1919, ajungând la 18.057.028 locuitori în 1930. Românii reprezentau 71,9 % din populație, iar dintre cele aproape 20 minorități, maghiarii aveau o pondere de 7,9 % (1.425.507 locuitori în 1930)⁵¹. În același timp, România și-a schimbat vecinii. Trei dintre ei – Ungaria, Rusia Sovietică și Bulgaria – aveau revendicări teritoriale și se manifestau ca inamici. Guvernul bolșevic a și notificat la București, din 13/26 ianuarie 1918 că încetează relațiile diplomatice cu România, iar la 5/18 aprilie 1918, Rusia Sovietică a declarat că nu recunoaște actul unirii Basarabiei cu România⁵². Câțiva ani mai târziu, ceea ce va deveni Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice (URSS) va adopta o poziție de revizuire a sistemului de tratate de la Versailles, deoarece nu a fost invitată la semnarea lor. Poziționată în arealul Europei Centrale extinse, de la Marea Baltică la Marea Neagră și Marea Mediterană, între statele ce formau *cordonul sanitar* între Germania și URSS, diplomația română optează pentru realizarea unei alianțe în cinci cu Polonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven (care va deveni Iugoslavia) și Grecia. Această inițiativă diplomatică a ministrului român al Afacerilor Străine, Take Ionescu, este agreată și sprijinită de Franța și Marea Britanie, puterile garante ale sistemului de tratate de la Versailles.

În consecință, în relația România – Ungaria se deschide o perioadă de interese divergente, valabilă chiar și când ambele state se vor afla în același sistem de alianțe – între anii 1941-1944 din al doilea război mondial, în perioada regimurilor comuniste (1945-1989) și chiar în post-comunism, până azi, când ambele state sunt membre UE și NATO. Într-un asemenea context internațional post-Versailles și la jocul dublu practicat de Ungaria, România este obligată să

---

⁵⁰ *Ibidem*, p. 123.

⁵¹ Academia Română (ed.), *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită 1918-1940* (coord. Ioan Scurtu), Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 31-33.

⁵² *Ibidem*, p. 431.

depășească cadrul bilateral pentru construcții diplomatice în plan multilateral. Primii pași se fac cu Polonia, cu care România încheie o Convenție politică și una militară defensivă (1920-1921), ambele simțind nevoia de a se proteja în fața URSS⁵³. Acordurile polono-române rămân în cadru bilateral deoarece Polonia avea o problemă în litigiu cu Cehoslovacia și nu acceptă să intre într-o alianță multilaterală alături de aceasta.

Prima alianță regională din Europa Centrală se realizează între Republica Cehoslovacă, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Regatul României, în spiritul pactului Societății Națiunilor și se va numi Mica Înțelegere sau Mica Antantă. Toate cele trei state aveau în vedere apărarea lor în cazul unui atac neprovocat din partea Ungariei, care proceda cu foarte mare greutate la îndeplinirea obligațiilor prevăzute în Tratatul de la Trianon. De asemenea, în calitatea lor de state succesore ale Austro-Ungariei, toate trei erau interesate să împiedice refacerea acestuia sub sceptrul Habsburgilor. Constituirea Micii Înțelegeri în 1920-1921, a fost urgentată de tentativa de instalare pe tronul Ungariei a lui Carol de Habsburg, în martie 1921. Mica Antantă a și transmis Ungariei un ultimatum prin care era avertizată că, dacă până la 6 aprilie 1921, ex-regele nu va părăsi teritoriul ungar, se va recurge la mijloace militare pentru a asigura respectarea Tratatului de la Trianon⁵⁴. O nouă tentativă a lui Carol al IV-lea de Habsburg de a ocupa tronul Ungariei din 21 octombrie/1 noiembrie 1921 este dejucată de atitudinea energică a acestei alianțe tripartite. România a avut în vedere ca prin această alianță să creeze un sistem de coordonare a acțiunilor de politică externă și o uniformizare de organizare militară. Mica Antantă s-a dorit a fi o operă de pace, un instrument de apărare a *status-quo*-ului teritorial stabilit prin sistemul de tratate de la Versailles.

Mica Antantă și acțiunile ei vizavi de Ungaria, care s-au dovedit a fi eficiente, împing această țară spre Germania. Ungaria devine practic un aliat compatibil al Germaniei, ambele având ca obiectiv prioritar în relațiile externe revizuirea sistemului de tratate de la Versailles. Încrederea în Ungaria a început să scadă în vara anului 1938, când Budapesta a invocat lipsa de pregătire pentru demersul german de destrămarea Cehoslovaciei. Numai după ce ministrul Afacerilor Externe, Kalmán Darányi, i-a transmis lui Hitler un mesaj personal de la Horthy, prin

---

⁵³ *Ibidem*, 432-436.

⁵⁴ *Ibidem*, 436-437.

care acesta își arăta hotărârea de a părăsi Liga Națiunilor, de a adera la Pactul Anti-Comintern și de a semna o nouă înțelegere pe termen lung, cancelarul german a intervenit și i-a acordat Ungariei sudul Slovaciei, în cadrul primului arbitraj de la Viena (3 noiembrie 1938)⁵⁵. Pe 23 februarie 1939, guvernul ungar a semnat Pactul Anti-Comintern, iar două săptămâni mai târziu, Horthy a primit ordine de la Hitler pentru ocuparea Ruteniei, achiziție teritorială care creștea datoria Ungariei față de Germania. Budapesta răspunde la acest gest cu decizia de retragere a Ungariei din Liga Națiunilor⁵⁶.

La București, diplomația română aprecia Uniunea Sovietică comunistă și Germania nazistă drept cele mai mari amenințări din Europa. În acest timp, Ungaria a reușit să creeze o alianță timpurie cu Germania nazistă și să ajungă la o înțelegere cu URSS pentru împărțirea României. Pe acest fond, Tratatul de neagresiune germano-sovietic din 23 august 1939, respectiv ”Pactul Ribbentrop-Molotov” și Protocolul adițional secret al acestuia, vine să acutizeze mediul politic extrem de complex în care România a fost obligată să opereze. Astfel, în vara anului 1940, România a fost supusă unei presiuni extraordinare din partea a două puteri în plină afirmare politică și militară – Germania nazistă și Uniunea Sovietică comunistă. Ambele state militau împotriva sistemului de tratate de la Versailles și priveau România ca rezultat al acestui sistem. În consecință, România nu era bine văzută nici la Berlin și nici la Moscova. Ambele capitale au încurajat politica revizionistă a Ungariei împotriva României. ”Pactul Ribbentrop-Molotov” a fost foarte eficient în cazul Poloniei – atacată la 1 septembrie 1939 de Germania și la 17 septembrie 1939 de Armata Roșie a URSS. Consecința directă a acestei duble agresiuni a fost desființarea Poloniei ca stat prin împărțirea ei între Germania și Uniunea Sovietică.

Precedentul polonez amenința și România. În condițiile în care Germania s-a dovedit loială colaborării cu URSS, Moscova lansează, la 27 iunie 1940, un ultimatum României pentru cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei⁵⁷. Izolată politic și militar și la sfatul guvernului german de a primi ”condițiile rusești fără nici o rezervă”, România acceptă condițiile de evacuare

---

⁵⁵ Larry L. Watts, *Aliați incompatibili ...*, p. 170.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. II (1935-1941), Editura Fundației Culturale Române, 2003, București, 2003, doc. 163 p. 324-331.

dispuse de Moscova⁵⁸. Cedarea fără luptă a Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța a surprins Budapesta, dar a și încurajat-o să acționeze ofensiv în revendicarea Transilvaniei. În acele momente, atât Ungaria, cât și România se orientează spre Germania, prima pentru a câștiga, cealaltă pentru a se salva. Astfel, la 1 iulie 1940, România renunță la garanțiile anglo-franceze și după zece zile se retrage din Liga Națiunilor. Răspunsul lui Hitler la aceste demersuri repetă soluția din criza basarabeană: regele Carol al II-lea este sfătuit să înceapă negocieri cu Ungaria și Bulgaria în problema revizuirilor teritoriale și să procedeze la cedarea anumitor teritorii⁵⁹.

În perioada imediat următoare, înalte oficialități de la Budapesta și București se perindă pe la Berlin și Roma pentru a-și susține interesele. Modul în care sunt primite și rezultatele acestor vizite sunt semnificative pentru ceea ce va urma. Primirea la München (9 iulie 1940), de către Hitler, Ribbentrop și Ciano a premierului ungar Pál Teleki și a ministrului de externe, István Csáky, în condițiile în care este refuzată o primire a lui Carol al II-lea la cancelarul Reichului, constituie un avertisment pentru România⁶⁰. Urmează vizitele premierului Ioan Gigurtu și a ministrului Afacerilor Străine, Mihail Manoilescu în Germania și Italia. Demnitarii români au fost primiți la Salzburg de Joachim von Ribbentrop și la Berchtesgaden de Adolf Hitler (26 iulie 1940), unde au trebuit să suporte animozitatea liderilor naziști, care au susținut necesitatea îndreptării nedreptăților de la Trianon și Saint-Germain și s-au declarat pentru revizuirea frontierelor. Singura satisfacție a fost aprecierea lui Hitler că nu este de acord cu cererile Ungariei de retrocedare totală a Transilvaniei⁶¹. Total neconvingător s-au derulat întrevederile de la Roma (27 iulie 1940) ale premierului român și a ministrului său de externe cu ducele Benito Mussolini și ministrul de externe Galeazzo Ciano. Demnitarii italieni nu și-au permis nici un fel de inițiativă în afara cadrului fixat de partea germană. Concluzia care se poate trage după aceste

---

⁵⁸ *Ibidem*, doc. 164, p. 331-332 și doc. 173, p. 348-349.

⁵⁹ Cornel Grad, *Al doilea Arbitraj de la Viena*, Institutul European, Iași, 1998, p. 27.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 30.

⁶¹ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii, iulie-august 1940*, Editura Enciclopedică, București, 1991, p. 105-120.

vizite este una singură, valabilă și pentru Budapesta și pentru București – obligativitatea de a începe negocieri pentru Transilvania⁶².

Tratativele româno-ungare s-au derulat la Turnu-Severin în trei runde de convorbiri – în 16, 19 și 24 august 1940⁶³. Cele două guverne au desemnat câte un singur delegat cu depline puteri – din partea română pe Valer Pop, iar din partea ungară András Hory, fiecare delegație având în componență 4 experți. În concepția ungară, România urma să cedeze 2/3 din teritoriul unit cu ea la 1 decembrie 1918 (cca. 68.000 km pătrați, cu 3.900.000 de locuitori, din care 2.200.000 români și 1.200.000 maghiari). Ungaria urma să lase României Banatul și Sudul Transilvaniei. Cu aceste cereri maximaliste eșecul convorbirilor a fost asigurat, fapt pentru care Germania, secondată de Italia, au intervenit ca mediatori. Soluția arbitrajului și noua frontieră româno-ungară au fost hotărâte de Hitler, iar scenariul a fost conceput de Ribbentrop pentru zilele de 29 și 30 august 1940. Convocați la Viena, reprezentanții Ungariei și României au fost puși în fața unei hotărâri deja luate pentru țările lor. Au fost consultați numai șefii misiunilor diplomatice ale Germaniei și Italiei la Budapesta și București. La 29 august 1940, Ungaria răspunde afirmativ la întrebarea dacă acceptă sau nu arbitrajul. România, prin Consiliul de Coroană întrunit la București, comunică acceptul în dimineața zilei de 30 august 1940, la orele 4.20. În aceeași zi, la orele 13.00, România primește, prin schimb de note, din partea Germaniei și Italiei, garanții privind integritatea și inviolabilitatea teritoriului de stat, iar guvernul român a acceptat aceste garanții. La orele 13.30 – 14.00 are loc semnarea deciziei de arbitraj la Palatul Belvedere, fără a se permite o prezentare a poziției celor două părți. În calitate de arbitri au semnat Joachim von Ribbentrop și Galeazzo Ciano, iar în numele părților, română – Mihail Manoilescu și ungară, István Csáky. Valer Pop și Pál Teleki au avut statut de observatori⁶⁴.

În urma celui de-al doilea arbitraj de la Viena (30 august 1940), România a pierdut și Ungaria a câștigat, ceea ce se va numi Transilvania de Nord, respectiv 43.492 km pătrați din

---

⁶² Alexandru Ghișa, *România între Germania și URSS în anul 1940 – Cedarea Transilvaniei de Nord*, în L. Balogh Béni, Cornel Grad, Sárándi Tamas, Ottmar Trașcă, *Al II-lea Arbitraj de la Viena din 30 august 1940. Antecedente și Consecințe*, Satu Mare Studii și Comunicări XXVII/II Supplimentum, Satu Mare 2011, p. 105-106.

⁶³ AMAE, Fond 71/1939, E.9.XII (*Conferința româno-maghiară de la Turnu Severin pentru stabilirea noii frontiere între cele două țări*), vol. 218, p. 247-253 (Procesul verbal al ședinței din 16 august 1940), p. 271-276 (Procesul verbal al ședinței din 19 august 1940) și p. 302-315 (Protocolul ședinței din 24 august 1940).

⁶⁴ Cornel Grad, *op. cit.*, p. 52-53.

teritoriul, parțial sau total, a 14 județe – Bihor, Ciuc, Cluj, Maramureș, Someș, Mureș, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Satu Mare, Trei Scaune, Târnava Mare, Târnava Mică, Câmpulung Moldovenesc – cu o populație de peste 2.600.000 de locuitori, din care majoritatea o constituiau românii⁶⁵ (conform hărții anexă la Decizia de Arbitraj⁶⁶).

Opiniile exprimate la Budapesta și la București erau aproape unanime: linia de frontieră trasată era artificială, din punct de vedere economic, geografic, strategic sau al căilor de comunicații, ea fiind considerată ilogică⁶⁷. Pentru opinia publică ungară, al doilea arbitraj de la Viena a fost considerat drept o reparație parțială a nedreptului Tratat de la Trianon. Un argument în acest sens era faptul că două treimi din populația de etnie maghiară din România (cca. 1,1 milioane) s-au întors în cadrul statului ungar, numai că, un număr chiar mai mare de etnici români (cca. 1,2 milioane) au ajuns sub stăpânire ungară. O prezentare a Ungariei, publicată la Budapesta în limba germană, aprecia că ”Divizarea Transilvaniei a soluționat, în esență, chestiunea minorității maghiare, creând, în schimb, problema tot atât de gravă a minorității românești din Ungaria”⁶⁸. Și din acest considerent, guvernul român a apreciat situația de atunci a Transilvaniei ca fiind temporară. Mai mult, deciziile luate la Viena, la 30 august 1940, nu au fost promulgate la București nici de Ion Antonescu, care a preluat conducerea guvernului român (din 5 septembrie 1940) și nici de regele Mihai I, pentru a putea fi considerate ulterior nule și neavenite din punct de vedere juridic. O declarație a lui Hitler la întâlnirea cu Ion Antonescu din 22 noiembrie 1940, la Berlin, cum că ”istoria nu se va opri în anul 1940”, l-a încurajat pe demnitarul român să acționeze pentru a redobândi partea cedată a Transilvaniei⁶⁹. Generalul Antonescu nu avea cum să știe că Hitler a repetat această afirmație și în fața ambasadorului Ungariei la Berlin, dar într-o accepțiune diferită⁷⁰. O asemenea declarație ambiguă, spusă atât

---

⁶⁵ AMAE, Fond 71/1920-1944. *Transilvania*, vol. 12, f. 42-43.

⁶⁶ AMAE Fond *Acorduri și Tratatate. Tratatate multilaterale*. Fișa 82 – Arbitrajul de la Viena.

⁶⁷ Zoltán Szász, *Demersuri internaționale pentru slăbirea cortinei de fier în Transilvania (1940-1943). Intențiile de mediere germano-italiene*, în L. Balogh Béni, Cornel Grad, Sárándi Tamas, Ottmar Trașcă, *Al II-lea Arbitraj de la Viena ...*, p. 157

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Cornel Grad, *op. cit.*, p. 137 și nota 55 subsol.

⁷⁰ Zoltán Szász, *op. cit.*, p. 159.

demnitarilor români, cât și celor ungari, confirmă pe deplin că Transilvania divizată a devenit un instrument imperativ în mâna lui Hitler, utilizat atât împotriva României, cât și a Ungariei, pentru a lega mai strâns ambele state de al III-lea Reich.

Una din consecințele cele mai grave ale Dictatului de la Viena din vara anului 1940 a fost accelerarea competiției între România și Ungaria pentru a intra în grațiile Germaniei naziste⁷¹. În anul 1940 și prima parte a anului 1941, Germania reușise să influențeze semnificativ comportamentul României prin intermediul manipulării competiției cu Ungaria. Interesul în participarea la Campania din Est (împotriva URSS), diferențele mari de efective militare și contribuția minerală (în primul rând petrol) și agricolă, au favorizat România în detrimentul Ungariei⁷². În timp ce România avea motive întemeiate pentru a participa la războiul împotriva Uniunii Sovietice – pentru a elibera Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, Ungaria a intrat în acest război numai pentru a-și dovedi loialitatea față de Germania, atât pentru a păstra Transilvania de Nord, cât și pentru a obține, eventual, Transilvania de Sud. Aceasta era puțin probabilă, pentru că la Viena frontierele României au fost garantate de Germania și Italia, iar guvernul român a acceptat aceste garanții. Frontierele Ungariei nu au fost însă garantate, ceea ce face ca Budapesta să privească din nou spre Moscova, marea absentă de la arbitrajul decis la Viena. Garanțiile acordate României au deranjat profund Uniunea Sovietică, deoarece i-au limitat drumul spre vest și sud la linia Prutului și a Dunării⁷³. Supărarea URSS că nu a fost invitată la Viena a fost exprimată de V.M. Molotov șefului reprezentanței diplomatice a Germaniei la Moscova, F. W. von der Schulenburg, la 6 septembrie 1940. Demnitarul sovietic i-a reproșat partenerului său că Germania a dat dovadă de lipsă de loialitate față de angajamentul asumat în 1939, fiind vorba de două state vecine cu Uniunea Sovietică (Ungaria și România) și că acordarea de garanții României este în dezacord cu dorințele și interesele guvernului sovietic, fiind menționată expres Bucovina de Sud, pe care URSS o revendica de la România. Poate că

---

⁷¹ L. Balogh Béni, *Erdély kérdése a román és a magyar külpolitikában 1940-1944 között*, în L. Balogh Béni, Cornel Grad, Sárándi Tamas, Ottmar Trașcă, *Al II-lea Arbitraj de la Viena ...*, p. 170.

⁷² Larry L. Watts, *Aliați incompatibili ...*, p. 200.

⁷³ Alexandru Ghișa, *La Transylvanie sous l'Arbitrage : De Hitler à Staline (1940-1947)*, în *Transylvanian Review*, vol. XXVI, no. 2, Summer 2017, p. 66.

această supărare a conducerii sovietice față de arbitrajul de la Viena privind Transilvania, să-i fi determinat pe Stalin și Molotov să decidă la sfârșitul războiului mondial anularea acestuia⁷⁴.

Starea de competiție în care s-au aflat România și Ungaria, ambele aliate în cadrul Axei, a determinat un comportament diferențiat al celor două state raportat la dezvoltarea pe termen scurt și mediu a relațiilor bilaterale. În următorii 4 ani se va ajunge la o răcire considerabilă a relațiilor între România și Ungaria, ceea ce îl face pe László Nagy, ambasadorul ungar la București, să afirme, în luna mai 1941, că acestea ”seamănă mai degrabă cu relațiile dintre Groenlanda și Antarctica”⁷⁵. Afirmatia nu este departe de realitate. Practic, după retragerea armatei și a administrației românești din Transilvania de Nord și ocuparea imediată a teritoriului cedat de către armata ungară, care instalează în regiune o administrație militară, cooperarea economică și culturală intră în blocaj total. Relațiile diplomatice s-au păstrat formal, dar ambele guverne, de la Budapesta și București, așteptau momentul oportun pentru ”o răfuială”, fie pe cale pașnică – prin intervenția directă a Germaniei și Italiei – fie printr-un eventual conflict armat⁷⁶.

Ambele state mai sperau într-o reglare de conturi prin pacea de după război. Astfel, la începutul anului 1944, România și Ungaria caută o cale de a ieși din război. Ambele încearcă să obțină din partea Aliaților – acum Marea Britanie, Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică – garanții în privința integrității teritoriale și a suveranității lor. În același timp, ambele state căutau să părăsească Axa în mod onorabil, să-și asigure o atitudine ”prietenoasă” din partea Germaniei, pentru a nu fi stigmatizați ca aliați trădători.

România face primul pas pe 23 august 1944, prin înlăturarea mareșalului Ion Antonescu de către regele Mihai I și trecerea de partea Aliaților. România a anunțat Germania că iese din război și a acordat trupelor germane 15 zile pentru a se retrage din țară. După ce inițial au acceptat să facă acest lucru, armata germană a bombardat Bucureștiul. Ca răspuns, întreaga armată română, inclusiv ofițerii superiori, a lansat o contraofensivă care s-a soldat cu alungarea forțelor germane din capitală și partea de sud-est a țării, înainte ca trupele sovietice să intre în București. Românii au continuat să lupte de partea Aliaților împotriva Axei, contribuind cu 25 de

---

⁷⁴ *Ibidem*, p. 67.

⁷⁵ L. Balogh Béni, *op. cit.*, p. 167.

⁷⁶ *Ibidem*.

divizii, până la sfârșitul războiului, în luna mai 1945⁷⁷. La 30 august 1944, România rupe relațiile diplomatice cu Ungaria⁷⁸.

Ungaria a anunțat Germania că intenționează să iasă din război la 15 octombrie 1944 și a dat forțelor germane un termen de 15 zile pentru a părăsi țara. Ofițerii superiori din armata ungară, într-un număr copleșitor, s-au poziționat imediat de partea germanilor, iar Miklós Horthy, ca șef al statului, a fost convins să încredințeze conducerea țării unui guvern pro-german⁷⁹. După aceasta, armata ungară a trecut linia de frontieră în Transilvania, stabilită prin Dictatul de la Viena, atacând armata română. Din acest moment, în relațiile dintre România și Ungaria intervine starea de război. Armata ungară va lupta alături de forțele germane până în iarna 1944/1945, când trupele sovietice și române intră în Budapesta și vor elibera Ungaria de regimul hothysto-fascist.

Din anul 1944, în timp de război, dar cu o Armată Roșie în plină ofensivă, problematica Transilvaniei este preluată de Moscova, în ideea de a lua sub control atât România, cât și Ungaria, pentru a le scoate din războiul împotriva sa. Rolul pe care l-a avut Adolf Hitler în a folosi Transilvania pentru a ține în șah Bucureștiul și Budapesta, îl va prelua ”tovarășul” Iosif Visarionovici Stalin, liderul comunist al Uniunii Sovietice. Acesta se va dovedi chiar mai eficient decât liderul nazist – va reuși performanța de a comuniza atât România, cât și Ungaria, pe care le include în sfera de influență a URSS, ambele state făcând parte, pentru aproape o jumătate de secol, din ceea ce se va numi ”lagărul socialist”.

În pregătirea păcii de după război, liderii sovietici dau sarcină ”Comisiei Litvinov” (Biroul Păcii, constituit în cadrul Comisariatului pentru Afacerile Externe din guvernul de la Moscova) să răspundă la întrebarea – Ce este Transilvania și cui trebuie să aparțină ? În 1944, această comisie a luat în considerare trei soluții:

1. Transilvania de Nord, răpită de la România prin cel de-al doilea Arbitraj de la Viena din 30 august 1940, este restituită României;
2. Transilvania de Nord rămâne în componența Ungariei;

---

⁷⁷ Larry L. Watts, *Aliați incompatibili ...*, p. 290.

⁷⁸ Ion Calafeteanu (coord.), *op. cit.*, p. 340

⁷⁹ Larry L. Watts, *Aliați incompatibili ...*, p. 291.

3. Transilvania devine stat independent, sub patronajul URSS⁸⁰.

Cea mai susținută variantă era soluția unei Transilvanii independente, în afara oricărei uniuni sau federații, dar propusă de ”Comisia Litvinov” ca temporară, până la clarificarea posibilităților de colaborare sinceră a României sau a Ungariei. Această variantă prezenta avantajul că nu întărea nici România și nici Ungaria, state vecine cu URSS. Numai actul de la 23 august 1944, prin care România trece de partea Aliatilor și va lupta împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste, îl face pe Stalin să ignore varianta Transilvaniei independente. El revine la o idee mai veche a sa, exprimată în decembrie 1941 la întâlnirea cu delegația engleză condusă de Antony Eden – extinderea României în detrimentul Ungariei, respectiv ”revenirea Transilvaniei (sau a celei mai mari părți a ei) la România”⁸¹. Cu această formulă, Stalin reușește să țină în gardă Bucureștiul și să dea speranțe Budapestei, până la încheierea tratatelor de pace. „Comisia Litvinov” va enunța și argumentul la opțiunea lui Stalin, cum că Transilvania poate fi atribuită României ”în schimbul unei garanții ferme de colaborare strânsă și de lungă durată cu URSS și a renunțării depline la pretențiile ei asupra Basarabiei și Bucovinei”⁸².

În cadrul tratatelor de pace de după al doilea război mondial, atât România, cât și Ungaria sunt tratate la pachet, ca sateliți ai Germaniei, cu statut de state învinse, intrate în sfera de influență a Uniunii Sovietice cu acordul liber exprimat al Marii Britanii, al Statelor Unite ale Americii și al Franței. Chiar dacă, după întâlnirea de la Moscova între I.V. Stalin și W. Churchill (9-18 octombrie 1945), când se ajunge la un acord ”procentual” privind împărțirea sferelor de influență, România va avea situația cea mai grea (URSS urma să dețină 90%, iar Aliții occidentali 10%), comparativ cu Ungaria (50% - 50%), ambele state se vor ”bucura” de același tratament. Mai mult, problema Transilvaniei este tranșată în favoarea României, nemaifiind discutată la Conferința de Pace de la Paris din 1947. URSS reușește să impună în Tratatul de Pace cu România, semnat la 10 februarie 1947, ca frontiera sovieto-română să fie cea existentă la

---

⁸⁰ Tofic M. Islamov, *Po povodu reakții v Rumîinii na kniga ”Transilvanskii vopros bengero-rumînskii teritorialnîi spor i SSSR, 1940-1946. Dokumenti” (În legătură cu reacția din România la cartea ”Chestiunea Transilvaniei: Litigiul teritorial ungaro-român și URSS, 1940-1946. Documente”)*, în revista *Novaia i Noveișia Istoria (Istoria Modernă și Contemporană)*, nr. 6/2000, p. 166-173 (traducere Vasile Oroian)

⁸¹ Florin Constantiniu, *PCR, Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946)*, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 55-58.

⁸² *Ibidem*, p. 54.

1 ianuarie 1941 (art. 1), după raptul Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța, iar frontiera între România și Ungaria este restabilită așa cum exista la 1 ianuarie 1938, anterioară hotărârilor sentinței de la Viena din 30 august 1940, ”declarate nule și neavenite” (art. 2). În textul tratatului se stipulează încetarea stării de război între România și Ungaria (art. 8)⁸³. La aceeași dată de 10 februarie 1947, se semnează și Tratatul de Pace cu Ungaria, cu prevederi similare în ce privește frontierele și încetarea stării de război.

După ce la 20 iulie 1945, România încheie o Convenție economică cu Ungaria, iar la 13 aprilie 1946 se semnează primul Acord economic româno-ungar, abia după semnarea tratatelor de pace, respectiv la 5 noiembrie 1947, guvernele de la București și Budapesta decid restabilirea relațiilor diplomatice prin transformarea misiunilor politice în legații⁸⁴. De asemenea, după câteva schimburi de vizite la nivel de șefi de guverne – dr. Petru Groza la Budapesta (3-5 mai 1947), Lajos Dinnyés la București (23-25 noiembrie 1947) și din nou dr. Petru Groza la Budapesta (22-24 ianuarie 1948) - se ajunge la semnarea unui Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și Ungaria. În acest document, părțile își afirmă voința de a realiza o politică de prietenie și de acțiune în comun pe arena internațională, în spiritul Cartei ONU⁸⁵.

Drept consecință a deciziilor puterilor învingătoare în al doilea război global (1 septembrie 1939 – 9 mai 1945), România și Ungaria intră din nou în același sistem de alianță, de data aceasta patronat de URSS, care a impus la București și Budapesta regimuri comuniste. Sub umbrela de securitate a Uniunii Sovietice, România și Ungaria devin două ”state surori”, cu regimuri politice ”frățești”. Vor intra amândouă în aceeași alianță militară – Tratatul de la Varșovia (începând din 11-14 mai 1955) și vor coopera în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (din 5-8 ianuarie 1949) după reguli stabilite la Moscova. Practic, ambele state vor fi sub ocupație militară sovietică, România din 1944 până în 1958, iar Ungaria din 1945 până în 1991.

---

⁸³ AMAE, Fond *Tratate și Convenții*, Tratat de Pace cu România, 1947, p. 2.

⁸⁴ Ion Calafeteanu (coord.), *op. cit.*, p. 345,348 și 359.

⁸⁵ AMAE, Fond *Tratate și Convenții*, Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între R.P. Română și R.P. Ungară, 1948.

Contrar aparențelor, România și Ungaria vor continua competiția pentru aceeași regiune a Transilvaniei. Chiar dacă aceasta a fost atribuită României, liderul sovietic, I.V. Stalin, își menține rolul de arbitru prin încurajarea Ungariei să solicite concesiile teritoriale la frontiere și regim de autonomie pentru maghiarii din afara hotarelor ei. Mai mult, în luna mai 1952, când conducerea comunistă de la București a transmis la Moscova, spre avizare, proiectul pentru noua Constituție, acesta a fost reformulat de Stalin și Molotov, impunând crearea ”Regiunii Autonome Maghiare (RAM)” .Astfel, în noua Constituție comunistă a României, art. 19 menționează că RAM cuprindea ”zona locuită în bloc compact de populația secuiască maghiară și care are o conducere administrativă independentă, aleasă de locuitorii RAM”⁸⁶. Această regiune autonomă a fost înființată după model sovietic, pe ideea lui Stalin de soluționare a problemelor acute în relațiile interetnice din fosta URSS. Întrucât Moscova nu recunoștea România ca ”stat unitar”, RAM constituia un precedent pentru eventuale alte blocuri etnice compacte, care ar fi dus la federalizarea țării. În condițiile în care Armata Roșie a URSS avea comandamente la Târgu Mureș, Sfântu Gheorghe și Miercurea Ciuc, autorităților locale românești li s-a cerut să părăsească posturile, iar locul funcționarilor români a fost luat de etnici maghiari, numiți de adjunctul ministrului de interne de la București, ungurul János Vincze (Ion Vințe). În fruntea ”Micii Ungarii”, creată de Stalin, a fost numit Lajos Csupor, care a menținut legături cu reprezentanții militari sovietici, cu diplomații ruși și unguri⁸⁷. Crearea RAM nu a mulțumit Budapesta, dar a stopat pentru o perioadă pretențiile teritoriale la adresa României, cel puțin până la moartea lui Stalin, survenită la 5 martie 1953.

În perioada imediat post-Stalin, în lagărul socialist a avut loc o tranziție spre destindere, în care atât România, cât și Ungaria, au încercat o re poziționare în relațiile cu Moscova. În cazul Ungariei, conducerea comunistă manifestă preocupare pentru consolidarea internă și pentru a câștiga de partea sa propria opinie publică, traumatizată din nou după război de pierderea teritoriilor abia recuperate prin colaborarea Horthy-Hitler și mai ales de reconfirmarea Tratatului de la Trianon din 1920 prin Tratatul de Pace semnat la Paris, la 10 februarie 1947 cu noii Aliați învingători – URSS, SUA, Anglia și Franța. Din nou Ungaria caută un aliat puternic și acesta nu

---

⁸⁶ Larry L. Watts, *Ferește-mă, doamne, de prieteni ...*, p. 180. Constituția comunistă a fost adoptată la 27 septembrie 1952 și publicată în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale, nr,1/septembrie 1952.

⁸⁷ *Ibidem*.

poate fi altul decât Uniunea Sovietică, în a cărei sferă de influență se afla. Demersul este avantajat de faptul că ungurii se aflau deja la al doilea val de comuniști, de după Republica Sovietică Ungară (1919) instituită de primul val condus de Bela Kun. Noii conducători ai Partidului Comunist Ungar (PCU) – Mátyás Rákosi, Ernő Gerő și Imre Nagy (ultimul a colaborat și cu Bela Kun), obțin avizul Moscovei pentru a manifesta îngrijorări față de soarta comunităților maghiare din Cehoslovacia, Iugoslavia și mai ales din România. Astfel, în septembrie 1954, cuplul Mátyás Rákosi, conducător de partid – Imre Nagy, premier al guvernului ungar, transmit conducerii de partid și de stat de la București o scrisoare în care califică relațiile bilaterale româno-ungare ca fiind reci și nesatisfăcătoare. Mátyás Rákosi apelează și la Valter Roman, bunul său prieten și coleg din Comintern-ul de la Moscova, față de care este mai direct și ridică problema Transilvaniei⁸⁸.

În epoca post-Stalin, România are însă alte preocupări. Lupta pentru putere în Partidul Muncitoresc Român este tranșată în favoarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care, între 1952-1955, va cumula și funcția de șef al guvernului. Când contextul internațional a devenit mai permisiv, chiar fiind în raporturi de subordonare față de Moscova, acesta vorbea de ”calea românească de construire a socialismului”⁸⁹. Când Valter Roman îl informează despre dezbaterile din Ungaria pe problema Transilvaniei, Gheorghe Gheorghiu-Dej optează pentru o linie națională de apărare a integrității teritoriale a României.

Un studiu documentar pe relația Ungaria, întocmit de MAE pentru conducerea de partid de la București în 1959, prezintă manifestările naționaliste din anii 1954-1955, când în fruntea guvernului de la Budapesta se afla Imre Nagy. Sunt analizate articole de presă și cuvântări din campania electorală pentru alegerile din 1954, când se vorbește despre Transilvania ca ”bastion dintotdeauna al Ungariei”⁹⁰. Studiul menționează dezbaterile prilejuită în Ungaria de broșura semnată de Dezső Nemes, redactor șef al cotidianului de partid ”Népszabadság”, intitulată ”*Chestiunea patriotismului și fenomenele de dreapta*”, publicată în 1955 și difuzată într-un tiraj de 15.000 de exemplare. Autorul, ziarist de partid, pune în discuție problema graniței între

---

⁸⁸ *Ibidem*, p. 185.

⁸⁹ Stelian Neagoe, *Oameni politici români. Enciclopedie*, Editura Machiavelli, București, 2007, p. 308-312.

⁹⁰ AMAE, *Fond Ungaria – Unele aspecte ale politicii revizioniste ale Ungariei față de România*, 1959, f. 98-106.

Ungaria și România, subliniază că Tratatul de la Trianon a fost nedrept și că acesta nu a fost recunoscut de Uniunea Sovietică. Studiul argumentează proliferarea revizionismului în Ungaria în preajma evenimentelor revoluționare din ”toamna ungară” a anului 1956 și subliniază că în contactele oficiale, fiecare delegație ungară, în relația cu România, apoi și cu Cehoslovacia, includea printre revendicări ”problema frontierelor”⁹¹. Dar cel mai mult a deranjat o solicitare a ambasadei ungare la București, ca o hartă a Regiunii Autonome Maghiare să fie inclusă ca anexă la Harta R.P.Ungare, într-un atlas geografic aflat în pregătire la Budapesta. Acest demers diplomatic l-a determinat pe ministrul român al Afacerilor Externe, Simion Bughici, să-și întrebe interlocutorul dacă Ungaria consideră RAM ca parte integrantă a României sau o anexă a Ungariei⁹².

Aceste atitudini pun în gardă conducerea comunistă de la București, care va gestiona criza ungară conform interesului național al României. În timpul evenimentelor din Ungaria, când Imre Nagy este readus la conducerea guvernului de către revoluționari, la 23 octombrie 1956, manifestându-se ca exponentul național al comunismului ungar, liderul comunist român, Gheorghe Gheorghiu-Dej, merge în întâmpinarea Moscovei și sprijină demersurile Uniunii Sovietice față de evenimentele de la Budapesta. Manifestând chiar un exces de loialism față de noul lider, Nikita Sergeevici Hrușciiov, liderul român reușește o apropiere de acesta și îi va solicita retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României⁹³. Elocventă, în sensul loialismului față de URSS, este ”găzduirea” în România, la Snagov, sub control sovietic, a ”grupului Imre Nagy”, după 23 noiembrie 1956, până în aprilie 1957⁹⁴. Practic, guvernul român a acordat un așa-zis azil politic membrilor guvernului ungar condus de Imre Nagy, arestați la Budapesta de armata sovietică și încartiruiți la Snagov, în România, unde au fost anchetați de instituții specializate din URSS. ”Grupul Imre Nagy” a fost returnat în Ungaria, la cererea expresă a părții ungare, unde, la 16 iunie 1958, fostul premier și 3 colaboratori au fost

---

⁹¹ *Ibidem.*

⁹² Larry L. Watts, *Ferește-mă, doamne, de prieteni ...*, p. 187.

⁹³ Alexandru Ghișa, *Zece ani de criză est europeană: 1955-1965. De la colapsul ungar la Declarația de independență a României față de Moscova*, în Nicolae Ecobescu (coord.), *România. Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2013, vol. 2, p. 327.

⁹⁴ Ileana Ioanid, *Nagy Imre. Însemnări de la Snagov – Corespondență, rapoarte, convorbiri*, Ed. Polirom, Iași, 2004.

condamnați și executați, iar alți 5 au fost condamnați pe diferite termene. Întreaga operațiune a fost desfășurată cu asentimentul și sub directa supraveghere a lui János Kádár, devenit prim-ministru cu sprijinul URSS, după intervenția masivă a Armatei Roșii⁹⁵.

După evenimentele care au avut loc în Ungaria, între János Kádár și Gheorghe Gheorghiu-Dej se stabilește o relație specială, care se va reflecta și în relațiile bilaterale. De menționat că exact în ziua de 16 iunie 1958, când a avut loc condamnarea și executarea lui Imre Nagy, autoritățile ungare au informat numai trei ambasade ”ale țărilor care au fost cele mai apropiate de Ungaria în zilele contrarevoluției”, România figurând alături de China și URSS⁹⁶. Între 1958 și 1965 (până la moartea liderului român), între România și Ungaria nu vor mai exista fricțiuni majore, chiar dacă mai apar unele cărți și articole de presă care fac trimiteri la Transilvania. Este perioada în care partea ungară acceptă și contribuie logistic și uneori chiar financiar, prin autorități locale, la amenajarea mormintelor și a monumentelor ostașilor români căzuți în luptele purtate, alături de armata sovietică, pentru eliberarea Ungariei de sub ocupația Germaniei naziste, în ultimele luni ale celui de al doilea război mondial (octombrie 1944 – mai 1945). Vizitele reciproce, la nivelul conducerilor de partid și de stat, efectuate la Budapesta și București, au avut în general rezultate pozitive, dar cu grad mare de sensibilitate în ce privește problematica Transilvaniei și comunitatea maghiară din România, teme care nu s-au reflectat în declarațiile comune post-vizită, care se negociau de fiecare dată, în buna tradiție a statelor socialiste ”frățești”. Toate acele sensibilități erau însă atent monitorizate de misiunile diplomatice – a României de la Budapesta și a Ungariei de la București. Un moment semnificativ l-a constituit, în 1959, unificarea universităților ”Victor Babeș” și ”János Bolyai” din Cluj, văzută de partea ungară ca o desființare a universității cu predare în limba maghiară, chiar dacă noua Universitate ”Babeș-Bolyai” este bilingvă. De asemenea, în anul 1960, are loc o restructurare administrativă care afectează Regiunea Autonomă Maghiară, prin transferul a două raioane – Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc, la regiunea Brașov. Este prima modificare a unei structuri impuse de Stalin în România pentru a da satisfacție Ungariei. RAM se va numi ”Regiunea Mureș Autonomă Maghiară”. La aceste modificări, conducerea de partid și de stat de

---

⁹⁵ Alexandru Ghișa, *Zece ani de criză est europeană ...*, p. 329.

⁹⁶ AMAE, Fond *Ungaria 1956*, Telegrama Ambasadei RPR la Budapesta nr. 127/16 iunie 1958.

la Budapesta nu a avut o reacție directă la evenimente, ea fiind angrenată în combaterea naționalismului pe plan intern și consolidarea puterii după evenimentele din 1956.

În relațiile româno-sovietice, după intense negocieri, se procedează la retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, iar conducerea de partid de la București dă primele semne ale unei relative distanțări de la linia Moscovei. Imediat după finalizarea acțiunii de retragere militară, în august 1958, URSS a realizat că a pierdut principala pârghie de control asupra acestui stat-satelit. Moscova se reorientează la fel de rapid, acționând pentru discreditarea României în relațiile externe. La acest demers, URSS își asociază celelalte state-satelit care îi rămân loiale – Ungaria, Bulgaria, R.D.G. și chiar Cehoslovacia⁹⁷.

Relațiile bune ale României cu Ungaria și chiar cu Iugoslavia lui Tito, deranjează Moscova, care intervine, cum altfel decât propagandistic – la 31 decembrie 1963, liderul de la Kremlin, Nikita Hrușcirov, lansează în presă ideea modificării pașnice a granițelor. Acesta a abordat atât problema separării celor două Germanii, cât și posibilitatea modificării frontierei dintre România și Ungaria⁹⁸. Demersul nu rămâne singular. Ambasada României la Moscova a informat în ianuarie 1964 despre interesul profesorilor și cercetătorilor sovietici pentru problema Transilvaniei, ”o regiune aflată doar temporar sub control românesc” și care, de fapt, ”nu aparține României”⁹⁹. Chiar dacă ulterior, Hrușcirov s-a răzgândit, afirmând că ”problema modificării granițelor nu ar trebui să fie ridicată între țările socialiste”¹⁰⁰, scânteia a fost aprinsă la București și mai ales la Budapesta. Moscova a ținut să atragă atenția că deține rolul de arbitru în raporturile dintre România și Ungaria și a determinat o relansare a competiției între cele două state. De remarcat că la nivelul CC al PCUS, referentura Ungaria și România din cadrul Secției relații externe, era numită în jargonul funcționarilor de partid ”sectorul transilvănean”¹⁰¹. Aceasta

---

⁹⁷ *Ibidem*, p. 331.

⁹⁸ Mircea Chirițoiu, *Hrușcirov umblă la Cutia Pandorei: Granițele*, în *Magazin Istoric*, nr. 8/august 1999, p. 54-58.

⁹⁹ AMAE, Fond 220 URSS, 1964, Scrisoarea nr. 18/10 ianuarie 1964 – Manifestări negative despre RPR în URSS, p. 2; redată și de Larry L. Watts, *Ferește-mă, doamne, de prieteni ...*, p. 242-243.

¹⁰⁰ Larry L. Watts, *Ferește-mă, doamne, de prieteni ...*, p. 243.

¹⁰¹ O spune Valeri L. Musatov, fost șef de sector Ungaria-România la CC al PCUS, adjunct al Secției Internaționale a CC al PCUS (1984-1991) și ambasador al Rusiei la Budapesta (2000-2005), în *Jurnalul Național*, 10.01.2009, Suplimentul *Scînteia*, p. 1.

este o reflecție a importanței pe care fosta URSS o acorda chestiunii Transilvaniei în menținerea sub influența sa atât a Ungariei, cât și a României.

Eliberarea României de sub ocupația militară sovietică din 1958, permite PCR să facă o declarație de independență față de Moscova, în aprilie 1964. Dezbaterile pe marginea documentului creează în plan intern un curent de opinie favorabil partidului comunist, iar în plan extern se va vorbi chiar de ”primăvara de la București”¹⁰². Peste numai un an are loc însă o schimbare de lider – după moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducerea PCR este preluată de Nicolae Ceaușescu (23 martie 1965). Raporturile Ceaușescu – Kádár vor fi total diferite, în sens negativ. În Ungaria Ceaușescu este calificat ca naționalist, pe seama lui fiind pusă desființarea Universității maghiare ”János Bolyai”, iar nu peste mult timp, în 1968, printr-o reformă administrativă internă care face trecerea de la regiuni și raioane la județe, tot lui i se va imputa desființarea ”Regiunii Mureș Autonomă Maghiară”. În acești ani are loc și o re poziționare a relațiilor României și Ungariei față de Moscova. Ambele state rămân cu regimuri comuniste, membre ale Tratatului de la Varșovia și în CAER, dar vor apuca pe drumuri diferite, până la căderea ”Zidului Berlinului” în 1989. România lui Ceaușescu se va distanța tot mai mult de linia coordonată de la Moscova, manifestând deschidere în relațiile externe și un regim autoritar în plan intern. Prin comparație, Ungaria lui Kádár, ocupată militar, cu trupe suplimentate după intervenția sovietică la Budapesta, în toamna lui 1956, va merge strâns alături de Moscova în tot ce înseamnă relații externe, iar în plan intern va practica un ”comunism cu față umană”, sau ”gulyas-comunismul” național ungar.

Dacă Ungaria se racordează rapid la schimbările din ”sistemul mondial socialist”, declanșate chiar de Moscova prin politica transparentă de reformare și renunță la János Kádár (1988), aducând la conducere eșalonul doi din partid, România lui Nicolae Ceaușescu se comportă ca o țară blocată în proiect și ajunge total izolată în relațiile externe. La mutațiile de pe scena politică ungară, România reacționează defensiv. În ultimii ani ai comunismului, Ungaria provoacă România pe aceeași temă a Transilvaniei, iar Budapesta găsește receptivitate la Moscova, care, oficial nu dorește să se implice ca arbitru, dar o încurajează¹⁰³.

---

¹⁰² Alexandru Ghișa, *Zece ani de criză est europeană ...*, p. 332-333.

¹⁰³ Alexandru Ghișa, *Relațiile româno-ungare în ultimii ani ai Războiului Rece*, în Laurențiu Constantiniu (ed.), *In Memoriam. Acad. Florin Constantiniu – Smerenie. Pasiune. Credință*, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 275.

În acești ani se declanșează în zone diferite din spațiul iugoslav și sovietic, evenimente de natură interetnică cu potențial conflictual: regiunea Kosovo, unde populația albaneză, devenită majoritară, începe o mișcare secesionistă și anti-sârbă; Nagorno-Karabah, unde se declanșează conflictul între azeri și armeni din cele două republici, atunci sovietice – Azerbaidjan și Armenia; mișcarea de emancipare politică și națională a republicilor baltice – Lituania, Letonia și Estonia, la care se raliază și românii din R.S.S. Moldova. Toate aceste zone conflictuale sunt intens mediatizate și vin în întâmpinarea dorințelor unor instituții ungare interesate de a introduce problema Transilvaniei în această ecuație, pentru a fi internaționalizată. În 1988, când Moscova părea dispusă să acorde un regim sporit de autonomie republicilor baltice, la Budapesta se vehicula ideea de a cere României un regim de autonomie pentru Transilvania, asigurat prin garanții internaționale¹⁰⁴.

Ofensiva ungară împotriva României s-a derulat în anii 1985-1989 pe trei segmente: Cultural-istoric, pentru a demonstra apartenența Transilvaniei la spațiul ungar; ”Fenomenul refugiaților”, prin care era atacată administrația de stat și dictatura ceaușistă; Sprijinirea comunității maghiare din România, invocându-se privarea acesteia de drepturi și libertăți.

În plan cultural-istoric, momentul de apogeu l-a avut publicarea în 1986 a lucrării ”Istoria Transilvaniei”, în 3 volume, la Editura Academiei Ungare de Științe, coordonată de Bela Köpeczi, ministru al Culturii, în exercițiu, în guvernul comunist ungar. Lucrarea a cunoscut trei tiraje, totalizând 130.000 de exemplare. Ulterior a fost publicată o sinteză a acesteia, într-un singur volum, în limbile engleză, franceză, germană și maghiară, în tiraje corespunzătoare și difuzată în marile biblioteci din toată lumea. Într-un stat comunist, cum era atunci Ungaria, o asemenea lucrare, cu un asemenea tiraj, care se referă la o regiune din componența altui stat, tot cu regim comunist, patronată politic, nu putea să apară fără avizul conducerii de partid și de stat. Reacția românească, la cel mai înalt nivel – al șefului statului, a asigurat lucrării cea mai bună popularizare în plan extern¹⁰⁵.

Problema refugiaților, respectiv emigrarea din România în Ungaria, în majoritatea cazurilor ilegală, a unor cetățeni români – etnici maghiari, dar și români, a afectat sensibil și

---

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 276.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 276-277.

chiar a inflammat relația bilaterală. Procesul a devenit un fenomen în 1988-1989, stimulat și internaționalizat de autoritățile ungare, care au obținut sprijin și finanțare din partea Comitetului ONU pentru Refugiați. Propagandistic s-a apelat la donații și ajutoare individuale sau ale unor organizații umanitare. Fenomenul a fost întreținut de o măsură administrativă a autorităților ungare – liberalizarea accesului la pașaport și a călătoriilor în străinătate prin desființarea vizei interne, de ieșire din țară, cu data de 1 ianuarie 1988. Drept urmare, foarte mulți cetățeni ungari, în primul rând specialiști cu înaltă calificare, au plecat din țară și nu s-au mai întors. Locurile rămase libere, în școli și universități, spitale, fabrici și centre de cercetare, au fost ocupate de specialiști din România, etnici maghiari, care s-au integrat perfect în societatea ungară. În acest caz este vorba de o emigrație economică și mai puțin politică¹⁰⁶. România va face acest pas, de liberalizare a pașapoartelor, doi ani mai târziu, la 31 decembrie 1989.

Problema minorității maghiare din România s-a aflat permanent pe agenda relațiilor bilaterale româno-ungare. Utilizarea unilaterală și agresivă a acestei probleme, care a deteriorat mult raporturile româno-ungare, era parte a unui amplu proiect propagandistic comun, ungaro-sovietic, îndreptat împotriva României și orchestrat cu profesionalism. În cadrul acestui proiect, Ungaria promova în rândul opiniei publice, interne și internaționale, transferul de suveranitate asupra Transilvaniei (sau a unei părți a acesteia) de sub autoritatea României. Coordonatorul ungar al acestui program de propagandă, pe tot parcursul anilor '80, era Mátyás Szűrös, șeful secției de relații externe al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (PMSU), pregătit și instruit în URSS, colaborator fidel al lui János Kádár și fost ambasador al Ungariei la Moscova (1978-1982)¹⁰⁷.

În problematica minorităților, Budapesta a adoptat principiul drepturilor colective pentru minoritățile naționale, care devine un instrument al politicii ei revizioniste. Bucureștiul s-a menținut pe principiul drepturilor individuale, al persoanelor aparținând minorităților naționale. În condițiile respective, statul român nu a intervenit de loc pentru protecția românilor din Ungaria, tocmai pentru a nu alimenta sau justifica în nici un fel solicitările statului ungar. Cu toate acestea, instituții centrale, personalități politice și culturale, organizații și asociații

---

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 277-278.

¹⁰⁷ Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului Rece*, Editura RAO, București, 2013, p. 394, 424 și 674.

profesionale din Ungaria, cereau drepturi și libertăți pentru comunitatea maghiară din România, ca și cum aceasta ar fi fost amenințată cu dispariția. În condițiile reclamate, elitele intelectuale maghiare din România erau de același nivel de pregătire cu cele din Ungaria, aveau scriitori și artiști integrați perfect în cultura ungară, vorbeau o limbă maghiară literară, iar mulți oameni simpli nici nu cunoșteau limba română. Medicii, inginerii, profesorii și alți specialiști cu înaltă calificare din comunitatea maghiară din România, educați și instruiți în această țară comunistă, care au plecat în țara lor mamă pentru a lua locul celor emigrați în vest, nu numai că s-au acomodat rapid la noile lor locuri de muncă, dar au făcut ca Ungaria să nu cunoască lipsa de brain-drain în anii care au urmat căderii comunismului. La valurile de propagandă antiromânească din Ungaria, programul de sistematizare a satelor din România a fost exploatat la cote majore. Acesta a fost prezentat de mass-media ungară ca o politică de distrugere a localităților maghiare și germane din Transilvania. S-a creat pe această temă, în Ungaria și în state europene occidentale, o adevărată psihoză împotriva regimului de la București, în condițiile în care nici un sat german sau maghiar din România nu a fost atins¹⁰⁸.

Atmosfera tensionată din relațiile bilaterale româno-ungare a determinat autoritățile române să desființeze Consutul General al R.P. Ungare de la Cluj-Napoca (iulie 1988), iar la nivelul CC al PCR s-a luat în calcul inclusiv oportunitatea funcționării Ambasadei RSR de la Budapesta. În aceste condiții, s-a impus cu necesitate o întâlnire la cel mai înalt nivel. Inițiativa a aparținut șefului statului român de atunci, Nicolae Ceaușescu. Partea ungară, prin Károly Grosz, ca secretar general al PMSU și prim-ministru al guvernului, a răspuns pozitiv. Întâlnirea a avut loc la Arad, la 28 august 1988 și a fost de natură să detensioneze, pentru moment, situația din raporturile bilaterale.

După numai un an, în 1989, marile schimbări geopolitice determinate de căderea comunismului în hinterlandul european al URSS, urmate în 1991 de dezmembrarea și dispariția conglomeratului sovietic, au afectat direct România și Ungaria. Chiar dacă la București sau Budapesta se mai discută dacă a fost sau nu revoluție în decembrie 1989, schimbările produse în cele două state justifică termenul. A fost răsturnat un sistem politic totalitar, polarizat ideologic, bazat pe o economie închisă, centralizată și controlată de stat, înlocuit cu o democrație, bazată pe mai multe partide politice, iar în plan economic s-a trecut la o piață liberă, deschisă comerțului

---

¹⁰⁸ Alexandru Ghișa, *Relațiile româno-ungare în ultimii ani ai Războiului Rece...*, p. 278-279.

internațional. În același timp, ambele state transformate în democrații, au revenit la simbolistica națională și naționalistă anterioară celui de-al doilea război mondial.

Ungaria a reușit în 1988-1989 o desprindere pașnică din comunism. Experiența evenimentelor violente din 1956 a făcut ca, după 32-33 de ani, comuniștii-reformiști să se așeze la aceeași masă cu opoziția democrată și să stabilească împreună noua construcție instituțională. Orientarea spre Vest și procesul de integrare euro-atlantică a fost marcat de dezbateri privind noul statut al Ungariei în Europa și prezervarea identității naționale. Faptul că Ungaria și-a schimbat vecinii – cu excepția Austriei la vest și a României la est, vecinii din nord, Slovacia și Ucraina, respectiv din sud, Slovenia, Croația, Serbia, sunt state noi, a determinat Budapesta să se cramponeze pe o direcție de acțiune politică ”pentru un trecut mai bun”. Ca să te afirmi în elita politică, indiferent de orientare – de la dreapta la stânga, trebuie să răspunzi la două comandamente considerate de interes național – să condamni Tratatul de la Trianon și să sprijini maghiarii din afara frontierelor Ungariei¹⁰⁹. PMSU se metamorfozează în Partidul Socialist Ungar (PSU) și adoptă noile comandamente naționale. Omniprezentul Mátyás Szűrös se instalează la conducerea Parlamentului și asigură alternanța la guvernare. În 1990 se formează un guvern al Forumului Democrat Ungar, condus de József Antall. Premierul moare în timpul mandatului, iar partidul, FDU, dispare din viața politică ungară după încheierea mandatului. Din 1994, conducerea guvernului este preluată de socialiști, conduși de Gyula Horn, din echipa lui Mátyás Szűrös.

În România desprinderea de comunism a fost violentă, dar bine regizată și transmisă în direct pe postul național de televiziune. Chiar dacă schimbarea politică a fost cea mai virulent anticomunistă, soldată cu desființarea Partidului Comunist, la vremuri noi a venit eșalonul doi din același partid. La București, durata în timp a construcției și consolidării instituțiilor democratice a fost mai lungă, timp de 6 ani având același președinte. Ion Iliescu. Alternanța la guvernare se va produce abia în 1996, când partidele ”istorice” – PNL și PNȚCD, au format împreună Convenția Democratică¹¹⁰.

---

¹⁰⁹ Alexandru Ghișa, *Post-accession identity mutations. A case study: Austria, Hungary, Romania*, în Vasile Pușcaș, Marcela Sălăgean (coord.) *România și Uniunea Europeană post-Tratatul de la Lisabona*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010, p. 226-227.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 230.

Naționalismul în România s-a atenuat treptat după 1990. Momentul interetnic româno-maghiar, declanșat la 19 martie 1990 la Târgu Mureș, capabil să dezvolte o stare conflictuală generalizată în Transilvania, a fost depășit în timp foarte scurt de majoritatea românească, dar s-a menținut pe mai lungă durată în discursul politic al liderilor structurilor organizatorice ale minorității maghiare din România, dar și în discursul eșichierului politic de centru-dreapta din Ungaria. Accederea la guvernare, în România, a partidului etnic al maghiarilor – UDMR, a limitat puterea discursului naționalist românesc și a îndepărtat temerile privind secesionismul maghiar.

Orientarea spre NATO și integrarea în UE au fost stabilite ca obiective prioritare atât la București, cât și la Budapesta. Pentru aceasta era însă nevoie ca cele două capitale să demonstreze Europei că între România și Ungaria nu mai există animozități, că își recunosc reciproc frontierele și că au relații politico-diplomatice normale. După negocieri ”grăbite” între guvernul PSD condus de Nicolae Văcăroiu și guvernul socialist ungar condus de Gyula Horn (fost ministru de externe în ultimul guvern comunist condus de Miklos Nemeth), s-a semnat la Timișoara, la 16 septembrie 1996, *Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară*¹¹¹.

Tratatul româno-ungar din 1996 s-a încheiat în condiții de pace, destindere și cooperare. Cu toate acestea, el prezintă câteva carențe prin modul de abordare a evoluțiilor în relația dintre cele două state. Astfel, în tratat problema frontierelor este superficial tratată, menționându-se doar faptul că se va respecta ”inviolabilitatea frontierelor”, dar fără a se menționa care sunt acestea sau prin ce act au fost stabilite. În document se evită a se face trimitere la tratatul de bază, cel mai important în această chestiune – Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920¹¹². În schimb, documentul tratează cu supra de măsură regimul minorităților naționale, e adevărat că sunt numai două articole, dar unul se întinde pe două pagini și are numeroase anexe. În Lista documentelor anexă se face mențiunea că *Recomandarea 1201 a Adunării Parlamentare a*

---

¹¹¹ Fiind un tratat aflat în vigoare, se păstrează la MAE, în arhiva proprie a Direcției Generale Juridice și Tratatate, dar poate fi consultat în *Monitorul Oficial*, nr. 250/1996.

¹¹² Ion M. Anghel, *Tratatul de înțelegere, colaborare și bună vecinătate dintre România și Republica Ungară (neajunsuri și învățăminte)*, în Ion M. Anghel, Lucian Petrescu, Valeriu Tudor (coord.), *Pagini din Diplomația României – ”semper fidelis patriae”*, vol. III, Editura Junimea, Iași, 2011, p.135.

Consiliului Europei ”nu se referă la drepturi colective”. Chiar dacă se face această subliniere, eroarea constă în faptul că *Recomandării 1201*, care este un document politic, i se dă forță juridică prin simpla includere a acesteia într-un document juridic¹¹³. Practic, în materie de minorități se acordă un regim de favoare comunității maghiare din România, care nu este comparabil cu cel primit de comunitatea română din Ungaria. Probabil negociatorii, români și unguri deopotrivă, au avut în vedere că în România trăiesc 1.434.377 etnici maghiari, iar în Ungaria mai există 7.995 de etnici români (date din 2002, la 6 ani după semnare), fără să țină cont de faptul că și în 1996, ca și azi, în 2018, toate minoritățile din Europa trebuie să se bucure de aceleași drepturi, indiferent de numărul lor. Aceasta în timp ce maghiarii din România sunt prezenți în număr mare în Parlamentul de la București, participă sau sunt asociați la guvernare, iar în Ungaria, nu numai românii, dar nici una din cele 13 ”minorități naționale și etnice” nu sunt reprezentate în Parlamentul de la Budapesta¹¹⁴. Din 1918, până azi, 2018, de timp de 100 de ani, în Ungaria nu se manifestă voința politică de a mai accepta minoritățile în Parlamentul de la Budapesta. Explicația constă în faptul că micul grup al minorităților – români, slovaci, sârbo-croați etc., care au fost prezenți în octombrie-noiembrie 1918 în Parlamentul de la Budapesta sunt și azi considerați vinovați de destrămarea a ceea ce a fost ”regatul autonom ungar” din defunctul Imperiu Austro-Ungar.

În consecință, *Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate între România și Republica Ungară* a fost și este un acord formal, care a permis Ungariei și României să acceadă în structurile euro-atlantice. Ungaria a intrat în NATO la 12 martie 1999, iar la 1 mai 2004 a devenit membru al Uniunii Europene¹¹⁵. România devine membru cu drepturi depline al NATO la 29 martie 2004, iar de la 1 ianuarie 2007 este membru al Uniunii Europene¹¹⁶.

Acum, la început de secol XXI, România și Ungaria sunt din nou în același sistem de alianță. Sensibilitățile legate de Transilvania și de minorități mai persistă încă în relația

---

¹¹³ *Ibidem*, p. 134 și 139.

¹¹⁴ Alexandru Ghișa, *Maghiarii din România – Românii din Ungaria în secolul XX. O analiză comparativă*, în Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. IV, Techno Media, Sibiu, 2009, p. 66-67 și 78.

¹¹⁵ Horia C. Matei, Silviu Neguț Ion Nicolae, *Enciclopedia statelor Lumii ...*, p. 681.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 536.

bilaterală, dar nu atât de acute ca în secolul XX. Atâta timp cât nici un alt stat nu-și mai arogă rolul de arbitru în relațiile dintre România și Ungaria, liniștea în Carpați și în Bazinul Dunării este asigurată.